

УДК 37.015.311:373.3:808.545

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-12\(52\)-2063-2074](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-12(52)-2063-2074)

Підгурська Валентина Юріївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <http://orcid.org/0000-0002-9882-6390>

Голубовська Ірина Владиславівна кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <http://orcid.org/0000-0002-0875-8487>

ВИКОРИСТАННЯ ГРАФІЧНИХ ОРГАНІЗАТОРІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Анотація. У статті досліджується використання графічних організаторів як ефективного інструменту розвитку критичного мислення учнів початкових класів на уроках літературного читання. Критичне мислення розглядається як комплекс умінь, що включає здатність аналізувати, оцінювати й синтезувати інформацію, робити обґрунтовані висновки, приймати свідомі та продумані рішення, формувати власну позицію та адекватно оцінювати різні точки зору. Досліджено застосування діаграм Венна, ментальних карт, різноманітних таблиць, сіток Елвермана, карт персонажів та кросвордів, які дозволяють систематизувати, структурувати й наочно представляти навчальний матеріал, сприяють його глибокому осмисленню та аналітичному опрацюванню. Показано, що використання графічних організаторів формує в учнів уміння порівнювати, класифікувати, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, аргументувати власну позицію, брати участь у дискусіях, здійснювати комплексну оцінку інформації та робити усвідомлені висновки. Впровадження цих інструментів забезпечує активну пізнавальну діяльність, розвиток аналітичного, творчого й рефлексивного мислення, підвищує мотивацію до навчання та сприяє формуванню комунікативних навичок. Автори підкреслюють, що системне використання графічних організаторів є ефективним засобом розвитку критичного мислення, підвищення успішності учнів та формування ключових компетентностей, необхідних для ефективного навчання та активної життєвої діяльності в умовах сучасного освітнього простору. Зазначено, що ефективність застосування графічних організаторів значною мірою залежить від методично обґрунтованого добору їх типів відповідно до мети уроку та рівня підготовленості учнів. Наголошено, що інтеграція цих інструментів у

навчальний процес сприяє не лише глибшому розумінню художніх творів, а й розвитку самостійності, уміння аргументувати власні судження та здійснювати рефлексію.

Ключові слова: критичне мислення, початкова школа, літературне читання, графічні організатори, діаграма Венна, ментальна карта, Т-таблиця, карта персонажів, кросворд, сітка Елвермана.

Pidhurska Valentyna Yuriivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Primary Education and Culture of Professional Language, Ivan Franko Zhytomyr State University, Zhytomyr, <http://orcid.org/0000-0002-9882-6390>

Holubovska Iryna Vladyslavivna Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Primary Education and Culture of Professional Language, Ivan Franko Zhytomyr State University, Zhytomyr, <http://orcid.org/0000-0002-0875-8487>

USING GRAPHIC ORGANIZERS TO DEVELOP CRITICAL THINKING IN ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS DURING READING LESSONS

Abstract. The article explores how graphic organizers can serve as an effective method for fostering critical thinking in elementary students during literary reading lessons. Critical thinking is described as a set of skills that include analyzing, evaluating, and synthesizing information, drawing well-supported conclusions, making intentional, reasoned decisions, forming personal viewpoints, and appropriately assessing different perspectives. The study looks at the use of Venn diagrams, mind maps, various tables, Alvermann grids, character maps, and crosswords—tools that help organize, structure, and visually represent learning material, thereby promoting deeper comprehension and more thorough analytical processing. The authors demonstrate that these graphic organizers help students develop abilities such as comparing and classifying information, identifying cause-and-effect relationships, justifying their opinions, engaging in discussions, critically examining information, and making evidence-based conclusions. Their use stimulates active cognitive engagement and supports the growth of analytical, creative, and reflective thinking. Additionally, they enhance students' motivation and aid in building communication skills. Overall, the authors stress that the consistent use of graphic organizers is a powerful approach to nurturing critical thinking, improving academic performance, and developing essential competencies needed for successful learning and active participation in the modern educational environment. It is noted that the effectiveness of using graphic organizers largely depends on the methodologically justified selection of their types in accordance with the lesson objectives and the students' level of

preparedness. It is emphasized that integrating these tools into the learning process contributes not only to a deeper understanding of literary works, but also to the development of independence, the ability to justify one's own judgments, and to engage in reflection.

Keywords: critical thinking, elementary school, literary reading, graphic organizers, Venn diagram, mind map, T-chart, character map, crossword, Alvermann discussion web.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому просторі, де інформація швидко застаріває, а виклики стають все складнішими, критичне мислення набуває особливого значення. Державний стандарт початкової освіти [1] чітко визначає критичне мислення як одне з наскрізних умінь, яке учні мають поступово та систематично опановувати впродовж вивчення всіх освітніх галузей.

Розвиток критичного мислення в початковій школі є надзвичайно важливим, оскільки не лише забезпечує успішне навчання, а й готує учнів до активного та усвідомленого життя в сучасному світі. Критичне мислення дає змогу дітям підходити до розв'язання проблем творчо й системно, розглядати різні варіанти, оцінювати їхні наслідки та приймати зважені рішення. Учні, які мислять критично, можуть чітко й логічно висловлювати свої думки, підкріплюючи їх доказами; вміють вести конструктивний діалог і поважати думки інших. В. Козира зазначає, що здатність до критичного мислення додає особистості відчуття свободи волі, розуміння себе, своїх потреб, сміливість, гнучкість, толерантність, врівноваженість та здатність протистояти тиску, розширює горизонти мислення та бачення світу [2, С.19].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи критичного мислення сформульовані в роботах таких зарубіжних (Д. Брунер, Д. Клустер, А. Кроуфорд, М. Ліпман, Д. Макінстер, К. Мередит, С. Метьюз, Р. Пауль, Д. Рассел, В. Саул, К. Таврис, Ч. Темпл, К. Уейд, Д. Халперн) та вітчизняних (А. Авершин, О. Березанська, Т. Воропай, Н. Вукіна, Н. Дементієвська, Т. Олійник, О. Пошетун, С. Терно, О. Тягло, О. Чуба, Т. Яковенко, Л. Ямщикова) науковців. Упровадження технології формування критичного мислення учнів у практику початкової школи досліджували Т. Бойко, І. Большакова, Л. Варзацька, М. Вашуленко, О. Вашуленко, В. Гусєва, І. Кашуб'як, Л. Колток, С. Луців, М. Олійяр, О. Савченко, Ю. Саєнко, А. Химинець та ін.

У науковій літературі представлений широкий спектр визначень поняття «критичне мислення». Це зумовлено багатогранністю та складністю самого феномену, який досліджується з різних точок зору, що уможливорює різноманітні інтерпретації.

Так, філософи розглядають критичне мислення, як мислення, що само себе вдосконалює, допомагає людині віднайти Істину буття [3, С. 41]. Психологи зазначають, що «критичне мислення – це використання когнітивних технік або

стратегій, які збільшують імовірність отримання бажаного кінцевого результату» [4].

Педагоги акцентують на тому, що критичне мислення є складним процесом, на початку якого відбувається ознайомлення з інформацією, а вкінці – прийняття певного рішення; критичне мислення складається з кількох послідовних етапів: сприйняття інформації з різних джерел; аналіз різних точок зору, вибір власної точки зору; зіставлення з іншими точками зору; добір аргументів на підтримку обраної позиції; прийняття рішення на основі доказів [5, С. 205]. С. Терно зауважує, що критичне мислення – це той вид мислення, в якому, як у фокусі, концентруються знання, інтелектуальні здібності, внутрішня мотивація, цінності, наполегливість та самоконтроль [6, С. 23]. У Державному стандарті початкової освіти зазначається, що під критичним мисленням ми розуміємо набір мисленнєвих операцій, набуття яких передбачає використання людиною розумових операцій найвищого рівня, які вона застосовує для формулювання обґрунтованих висновків, оцінки та здійснення свідомого вибору [1, С. 68]. У контексті теми дослідження нам імпонує визначення критичного мислення, висвітлене в Концепції нової української школи. Критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини: аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його [7].

Отже, критичне мислення – це здатність оцінювати, аналізувати й синтезувати інформацію, робити обґрунтовані висновки та приймати раціональні рішення. Важливим аспектом цього процесу є здатність ставити питання, шукати альтернативи, зіставляти різні точки зору й бути відкритим до нових ідей. В умовах початкової освіти розвитку критичного мислення слід приділяти особливу увагу, бо саме воно формує в дітей здатність не лише засвоювати інформацію, але й активно працювати з нею.

Використання графічних організаторів навчання може стати одним із дієвих засобів розвитку критичного мислення в учнів початкових класів, тому що ці інструменти допомагають структурувати, систематизувати та візуалізувати навчальний матеріал, а це значно полегшує його сприйняття, аналіз і осмислення. Застосування графічних організаторів сприяє формуванню в учнів умінь установлювати причиново-наслідкові зв'язки, порівнювати, узагальнювати, робити висновки, тобто розвиває основні складові критичного мислення.

На нашу думку, найсприятливішими для розвитку критичного мислення за допомогою графічних організаторів є уроки літературного читання, оскільки саме на них створюються умови для глибокого осмислення текстів, аналізу поведінки персонажів, мотивів їхніх учинків, виявлення причиново-наслідкових зв'язків і формування власного ставлення до прочитаного. Використання графічних організаторів під час аналізу художнього твору допомагає учням не

лише краще зрозуміти зміст, а й навчитися критично оцінювати інформацію, робити аргументовані висновки та усвідомлено формулювати власну думку.

І. Сухопара, І. Сантарська розглядають графічні організатори читання як способи представлення інформації для її узагальнення, систематизації, класифікації, аналізу художнього твору/медіатексту в графічному вигляді на папері або моніторі [8, С. 21].

Графічні організатори допомагають учням побачити структуру навчального матеріалу, зокрема через діаграми, карти, таблиці, концептуальні карти; полегшують розуміння складних понять, допомагаючи дітям зосередитися на ключових ідеях та зв'язках між ними. Це сприяє розвитку здатності логічно організовувати свої думки, що є важливим аспектом критичного мислення. За допомогою графічних організаторів учні вчать виділяти головне, порівнювати та протиставляти, робити висновки й різнопланово оцінювати інформацію; вибудовувати алгоритм розв'язання проблем, спрощувати складні завдання та знаходити ефективні рішення; розвивати творче мислення, допомагаючи здобувачам продукувати нові ідеї та виявляти творчий підхід до навчання.

Розвиток критичного мислення в учнів початкових класів – складний і багатоаспектний процес. Попри численні наукові й методичні публікації, проблема його формування, зокрема через використання графічних організаторів на уроках літературного читання, залишається актуальною та потребує глибшого дослідження.

Мета – проаналізувати можливості використання графічних організаторів для розвитку критичного мислення учнів початкових класів на уроках літературного читання та подати зразки їх практичного впровадження.

Виклад основного матеріалу. Розвиток навичок критичного мислення в учнів – це багатогранний процес, що вимагає від педагога не лише високого рівня професіоналізму, а й глибокого розуміння дитячої психології. З метою ефективного розвитку цих навичок учителям необхідно забезпечити атмосферу відкритості, довіри та взаємоповаги, де кожен школяр відчуває себе комфортно, висловлюючи власні думки. Педагог має надавати можливості для практичного застосування навичок критичного мислення через різноманітні навчальні завдання та проекти; організовувати дискусії та групові обговорення, де діти можуть обмінюватися думками, аргументувати свою позицію та знаходити спільні рішення; сприяти розвитку комунікативних навичок, необхідних для ефективного спілкування й обміну ідеями. Крім того, учитель повинен формувати в дітей здатність аналізувати й оцінювати різні точки зору, а також знаходити компромісні рішення; виховувати толерантність та повагу до різноманітності думок і переконань; вірити в потенціал кожного учня та підтримувати його на кожному етапі навчального процесу; створювати ситуації успіху, щоб підвищити впевненість у своїх силах та стимулювати їх до подальшого розвитку. Також слід залучати всіх школярів до виконання навчальних завдань, враховуючи їхні індивідуальні особливості й потреби;

використовувати різноманітні методи та прийоми навчання, щоб підтримувати інтерес та активність учнів упродовж усього уроку.

Діти в початковій школі часто є візуалами, тобто краще сприймають інформацію, представлену в картинках, схемах, діаграмах. Графічні організатори допомагають учням бачити загальну картину та розуміти, як окремі частини інформації пов'язані між собою. Створення графічних організаторів вимагає аналізу, синтезу й оцінки інформації, що сприяє розвитку критичного мислення. Заповнюючи графічні організатори, учні стають активними учасниками навчального процесу, а не просто пасивними спостерігачами.

Важливо на уроках літературного читання не лише засвоїти текст, але й розвивати вміння аналізувати й порівнювати різні явища, що є необхідними навичками для розвитку критичного мислення. Досягнути цієї мети можна за допомогою графічного організатора – діаграми Венна. Це простий і наочний метод, який дозволяє учням зрозуміти схожість і відмінність між об'єктами, явищами чи поняттями, що обговорюються на уроках.

Діаграма Венна – графічне зображення, яке складається з двох або більше кругів, котрі частково перетинаються, зображуючи співвідношення між об'єктами чи категоріями. Це інструмент для порівняння, аналізу та виділення спільних і відмінних рис.

Так, діаграма Венна – чудовий засіб для порівняння літературних героїв. Учні можуть розглядати головних і другорядних персонажів, аналізувати їхні характеристики, мотиви вчинків, емоції, що розвиває вміння аналізувати літературні образи та робить процес читання більш глибоким.

Наприклад, вивчаючи байку Леоніда Глібова «Коник-стрибунець» (підручник для 3 класу О. Вашуленко) можна запропонувати учням створити діаграму Венна, де в середній частині (перекриття) будуть записані спільні риси обох персонажів; у лівій для Коника, а у правій – риси, властиві Мурав'єві. На основі заповненої діаграми учні можуть сформулювати мораль байки і пояснити, чому саме такі якості характеру призвели до певних наслідків (Мал.1).

Рис. 1. Використання діаграми Венна на уроці вивчення байки Леоніда Глібова «Коник-стрибунець»

Діаграма Венна також є корисною для порівняння різних літературних жанрів. Учні можуть зіставляти казку та оповідання, епос і лірику, розглядаючи їхні спільні й відмінні риси. Така робота дозволяє дітям глибше засвоїти особливості жанрів і розвивати здатність до абстрактного мислення.

Використання діаграми Венна на уроках літературного читання – це потужний інструмент для розвитку критичного мислення учнів початкових класів. За допомогою цього графічного організатора школярі навчаються порівнювати, аналізувати й робити висновки, що є важливим етапом у формуванні їхнього інтелектуального потенціалу. У такий спосіб діти краще розуміють складні літературні поняття і глибше осмислюють прочитане.

Ще один графічний спосіб організації інформації допомагає візуалізувати ідеї у формі графічної схеми, де центральна ідея з'єднується з ключовими поняттями за допомогою гілок. Мова йде про **ментальну карту** (інші варіанти – *карта розуму, мапа думок, асоціативна карта, mind maps*). Таке представлення інформації сприяє кращому запам'ятовуванню, оскільки мозок ефективніше обробляє інформацію, подану в різних формах.

Створюючи ментальну карту, учні вчать аналізувати текст, виділяти головне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та синтезувати інформацію. Цей інноваційний підхід допомагає впорядкувати хаотичну інформацію, роблячи її більш зрозумілою і доступною для сприйняття, а також сприяє розвитку асоціативного мислення дітей.

У 4 класі після опрацювання розділу «Збагачуємося скарбами усної народної творчості» (підручник О. Савченко, І. Красуцької) слухним буде запропонувати учням створити ментальну карту для закріплення вивченого матеріалу (Мал. 2).

Рис. 2. Використання ментальної карти на уроці до теми «Перевір свої досягнення».

Використання ментальних карт, на уроках літературного читання – це ефективний спосіб зробити навчання цікавим, активним та результативним.

Таблиці – простий і зручний графічний організатор, особливо ефективний для учнів початкових класів. Їх використання допомагає не лише краще

запам'ятовувати інформацію, а й аналізувати її, робити висновки, формулювати запитання. Заповнення таблиць може перетворитися на творчий процес: діти не лише фіксують факти, а й висловлюють власні думки, інтерпретації чи припущення, аргументують ставлення до персонажів і їхніх вчинків. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, рефлексії та самовираження.

Окрім того, таблиці можуть бути основою для колективного обговорення, що дає можливість кожному учневі висловити свою позицію, поділитися аргументами, порівняти власні спостереження з думками однокласників. Таке спілкування розвиває комунікативні навички, вміння слухати, дискутувати й поважати погляди інших.

Різновиди таблиць: *T-таблиця, таблиця ЗХД, понятійна таблиця, сітка Елвермана* та ін.

T-таблиця – це графічний організатор для аналізу, який використовують для структурування та порівняння різних аспектів однієї ідеї. Вона має вигляд літери «Т» і розділена на дві частини. У лівій колонці зазвичай перераховують усі докази й аргументи, що підтримують ідею (переваги), а у правій – протилежні їм аргументи (недоліки).

Так, після прочитання оповідання «Безпека в інтернеті» за Дженніфер Мур-Маллінос (підручник О. Вашуленко «Українська мова та читання» 4 клас) можна запропонувати учням створити T-таблицю (Мал.3).

Безпека в інтернеті

<i>Що добре («за»)</i>	<i>Що небезпечно («проти»)</i>
✓ В інтернеті можна дивитися навчальні мультфільми, грати в розвивальні ігри, шукати інформацію для домашніх завдань. ✓ Інтернет дає доступ до безлічі цікавих і корисних знань. ✓ Можна спілкуватися з друзями та родичами, які знаходяться далеко. ✓ Інтернет пропонує багато ідей для творчості, наприклад, як малювати, виготовляти поробки, готувати прості страви.	✓ В інтернеті є сайти, картинки та відео, які можуть містити небезпечний або моторошний зміст. ✓ Деякі користувачі можуть кривдити інших в мережі, писати образливі коментарі. ✓ Можна випадково повідомити особисті дані (адресу, телефон) і потрапити в біду. ✓ Не дотримуючись правил, можна випадково запустити шкідливу програму і зламати комп'ютер. ✓ Проводити багато часу в інтернеті шкідливо для здоров'я.

Рис. 3. Використання T-таблиці на уроці до теми «Безпека в інтернеті».

Використання T-таблиці дозволяє наочно побачити всі «за» і «проти» для прийняття більш обґрунтованого рішення.

«Таблиця ЗХД» (Знаю – Хочу дізнатися – Дізнався) є дієвим інструментом розвитку критичного мислення учнів початкових класів на уроках літературного читання. Вона активізує пізнавальну діяльність, розвиває аналітичні здібності та заохочує дітей до рефлексії над прочитаним матеріалом.

Перед читанням твору школярі заповнюють першу колонку таблиці, занотовуючи все, що їм уже відомо про тему, персонажів чи автора (особисті враження, життєвий досвід, знання, отримані на попередніх уроках чи з інших джерел тощо).

Наступний етап – формулювання запитань у другій колонці. Учні визначають, що саме їм цікаво дізнатися, зокрема про сюжет, мотиви та вчинки героїв твору.

Після опрацювання тексту школярі заповнюють третю колонку, зазначаючи нові знання й відкриття. У такий спосіб діти узагальнюють прочитане, усвідомлюють отриману інформацію та порівнюють її з попередніми уявленнями.

Наприклад, при опрацюванні тексту Тетяни Кузьменко «Банки та банкноти» (підручник О. Вашуленко «Українська мова та читання» 4 клас) таблиця ЗХД може мати такий вигляд (Мал.4):

ЗНАЮ	ХОЧУ ДІЗНАТИСЯ	ДІЗНАВСЯ/-ЛАСЯ
✓ Що таке гроші, банки. ✓ Що українські гроші – гривні.	✓ Що таке банкноти? ✓ Як називаються гроші в інших країнах?	✓ Як народжуються гроші? ✓ Де в Україні карбуються монети? ✓ Що українську гривню важко підробити.

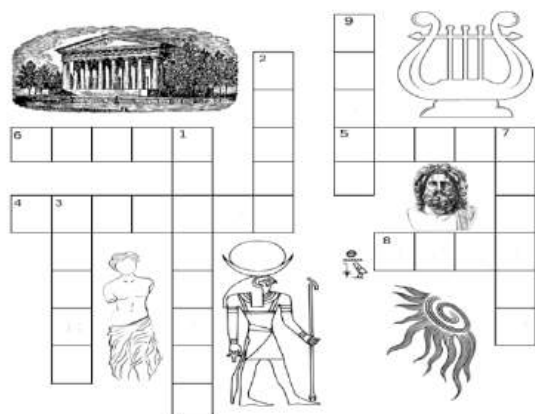
Рис. 4. Використання ЗХД на уроці до теми «Банки та банкноти».

Корисним і водночас захопливим інструментом для розвитку критичного мислення учнів, своєрідною «гімнастикою для розуму» є **розв'язування кросвордів**.

Така діяльність тренує пам'ять, розвиває кмітливість, формує вміння зосереджуватися та проявляти терпіння. Пошук правильних слів за підказками й в умовах обмеженої кількості літер активізує логічне мислення, спонукає аналізувати та відсіювати зайву інформацію. Збагаченню словникового запасу учнів також сприяє використання нових термінів у процесі розгадування.

Кросворди доцільно застосовувати на різних етапах навчального процесу. На етапі актуалізації опорних знань вони створюють позитивний психологічний настрій і підвищують мотивацію, а під час закріплення – допомагають перевірити, поглибити й систематизувати набуті знання. Також кросворди можуть стати цікавим і корисним варіантом домашнього завдання. Ефективною є й групова форма роботи, яка розвиває навички співпраці, ініціативність та відповідальність за спільний результат.

Наприклад, після опрацювання розділу «Дивовижний світ міфів» (підручник О. Вашуленко «Українська мова та читання» 4 клас) учням можна запропонувати розгадати тематичний кросворд, що зробить навчання ще цікавішим та ефективнішим (Мал.5).

По горизонталі

4. Дівчина, яку за наказом Зевса виліпив із глини бог Гефест.
5. Квітка, у пелюстках якої приховали дитину, що стала єгипетським богом Ра.
6. Назва гори, де, за віруваннями давніх греків, мешкали боги.
8. Ім'я сина майстра Дедала, який зробив крила й полетів до сонця.

По вертикалі

1. Ім'я того, хто, за давньогрецьким міфом, викрав вогонь у богів і подарував його людям.
2. Єгипетська богиня, яку часто зображують з головою корови.
3. Столиця давньої та сучасної Греції.
7. Бог світла та небесного вогню у слов'янській міфології.
9. Божество родючості у слов'янській міфології.

Рис. 5. Використання кросворда на уроці до теми «Дивовижний світ міфів».

Розв'язання кросворда з позитивним результатом формує відчуття успіху, що слугує важливим стимулом до подальшої пізнавальної діяльності.

«Карта персонажів» – ще один вид графічного організатора, який використовується на етапі збору та систематизації інформації про персонажів літературного твору. Застосування такої карти сприяє впорядкуванню відомостей щодо характеристик та індивідуальних рис героїв, забезпечує можливість їх подальшого порівняльного аналізу, зіставлення та протиставлення, а також класифікації за певними критеріями (зокрема поділ на героїв, антигероїв тощо).

Структура карти зазвичай включає геометричні фігури різних типів із чітко визначеними функціями: у колах фіксується ім'я персонажа, у трикутниках подаються основні риси його характеру, а в прямокутниках – текстові ілюстрації чи цитати на підтвердження зазначених характеристик.

Наприклад, під час опрацювання фінської народної казки «Біднякова ріпа» (підручник О. Ващуленко «Українська мова та читання» 4 клас) можна створити карту персонажів (Мал. 6).

Рис. 6. Використання карти персонажів на уроці вивчення казки «Біднякова ріпа».

Висновки. Використання графічних організаторів на уроках літературного читання є ефективним інноваційним засобом розвитку критичного мислення учнів початкових класів.

Графічні схеми, ментальні карти, діаграми, таблиці й інші візуальні інструменти створюють умови для активного сприймання інформації, її аналізу, порівняння, узагальнення й оцінювання. Вони допомагають молодшим школярам структурувати зміст художніх творів, установлювати причиново-наслідкові зв'язки, розкривати мотиви поведінки персонажів, формувати та аргументувати власну думку.

Застосування графічних організаторів сприяє не лише інтелектуальному розвитку учнів, а й підвищує їхню навчальну мотивацію, адже робить процес опрацювання тексту наочним, цікавим і доступним. Графічні організатори забезпечують перехід від пасивного сприймання інформації до активної пізнавальної діяльності, формують уміння працювати в групі, дискутувати, презентувати власні ідеї – тобто ті навички, які є ключовими в сучасній початковій освіті.

Отже, використання графічних організаторів ефективно сприяє розвитку критичного мислення, підвищує успішність учнів на уроках літературного читання та забезпечує формування умінь і навичок, необхідних для успішного навчання й активної життєвої діяльності.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти № 87 [Чинний від 2018. 21. 02]. Київ: Кабінет Міністрів України, 2018. 37 с.
2. Козира В. М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навч.-метод. посібник для вчителів. Тернопіль : ТОКІППО, 2017. 60 с.
3. Сабадуха В. О. Філософія критичного мислення та прийняття рішень: підручник. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2023. 680 с.
4. Halpern D. F. Thought and Knowledge : An Introduction to Critical Thinking (5th Edition). NY: Psychology Press, 2014.
5. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89–98.
6. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії): посібник для вчителя. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. 105 с.
7. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: [https:// mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf) (дата звернення: 18.11.2025).
8. Сухопара І., Сантарська І. Графічні організатори читання в контексті вимог Нової української школи. *Молодий вчений*. 2021. № 9 (97). С. 20–23.
9. Вашуленко О. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. ЗЗСО: у 2 ч. Київ: Освіта, 2020. Ч. 2. 160 с.
10. Савченко О. Я., Красуцька І. В. Українська мова та читання : підр. для 4 кл. закладів загал. серед. освіти (у 2 ч.). Київ : УОВЦ «Оріон», 2021. Ч. 2. 160 с.
11. Вашуленко О. Українська мова та читання : підруч. для 4 кл. ЗЗСО: у 2 ч. Київ: Освіта, 2021. Ч. 2. 168 с.

References

1. State standard of elementary education № 87 (2018). Kyiv: Cabinet of Ministers of Ukraine [in Ukrainian].
2. Kozyra, V. M. (2017). Tekhnolohiia rozvytku krytychnoho myslennia u navchalnomu protsesi: navch.-metod. posibnyk dlia vchyteliv [Technology for the Development of Critical Thinking in the Educational Process : A Teaching and Methodological Guide for Teachers]. Ternopil: TOKIPPO [in Ukrainian].
3. Sabadukha, V. O. (2023). Filosofiia krytychnoho myslennia ta pryiniattia rishen: pidruchnyk [Philosophy of Critical Thinking and Decision-Making : A Textbook]. Ivano-Frankivsk: IFNTUNH [in Ukrainian].
4. Halpern, D. F. (2014). Thought and Knowledge : An Introduction to Critical Thinking (5th Edition). NY : Psychology Press [in English].
5. Pometun, O. I. (2018). Krytychne myslennia yak pedahohichnyi fenomen [Critical thinking as a pedagogical phenomenon]. Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian pedagogical journal, 2, 89–98 [in Ukrainian].
6. Terno, S. O. (2011). Teoriia rozvytku krytychnoho myslennia (na prykladi navchannia istorii): posibnyk dlia vchytelia [The Theory of Critical Thinking Development (On the Example of History Teaching): Guide for Teachers]. Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet [in Ukrainian].
7. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly (2016). [New Ukrainian school. Conceptual foundations of secondary school reform]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Sukhopara, I., Santarska, I. (2021). Hrafichni orhanizatory chytannia v konteksti vymoh Novoi ukrainskoi shkoly [Graphic organizers of reading in the context of the New Ukrainian School]. Molodyi vchenyi – Young Scientist (journal), 9 (97), 20–23 [in Ukrainian].
9. Vashulenko, O. (2020). Ukrainska mova ta chytannia : pidr. dlia 3 kl. zakladiv zahal. sered. osvity [Ukrainian language and reading: textbook for 3th grade of general secondary education institutions: in 2 p.] (Vols. 2). Kyiv: Osvita [in Ukrainian].
10. Savchenko, O. Ya., Krasutska, I. V. (2021). Ukrainska mova ta chytannia: pidr. dlia 4 kl. zakladiv zahal. sered. osvity [Ukrainian language and reading: textbook for 4th grade of general secondary education institutions : in 2 p.] (Vols. 2). Kyiv: UOVTs «Orion», 2 [in Ukrainian].
11. Vashulenko, O. (2021). Ukrainska mova ta chytannia: pidr. dlia 4 kl. zakladiv zahal. sered. osvity [Ukrainian language and reading: textbook for 4th grade of general secondary education institutions : in 2 p.] (Vols. 2). Kyiv: Orion [in Ukrainian].